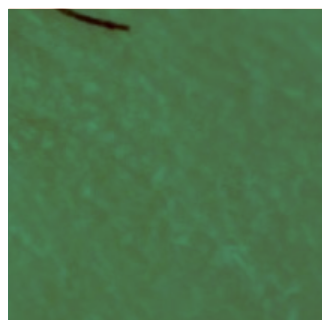

«آندس» مراقب سمج‌های نیشدار باشید

دکتر فاطمه باقری

کارشناس مبارزه با بیماری‌های واگیرمعاونت
بهداشت دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان

اهداف آموزشی

از خوانندگان محترم انتظار می‌رود پس از مطالعه این مقاله:

اهمیت بیماری‌های منتقله توسط پشه آندس مهاجم را بیان کنند.

نشانه‌های اولیه و تعریف مورد مشکوک بیماری را شرح دهند.

سندرم‌های شش‌گانه را فهرست کنند.

نحوه گزارش دهی موارد مشکوک را توضیح دهند.

اقدام‌های پیشگیرانه کنترل پشه‌های آندس را شرح دهند.

مقدمه

ناتوانی و از کار افتادگی قابل توجه مبتلایان به این بیماری‌ها (بیماری چیکونگونیا) تولد نوزادان با عقب‌ماندگی ذهنی (بیماری زیکا)، ایجاد اپیدمی‌های انفجاری، هدر رفت منابع اقتصادی بیش از ۸ برابر برنامه کنترل مالاریا و عوامل بالقوه قابل استفاده در بیوتروریسم از جمله مواردی است که اهمیت شناخت و مبارزه با این بیماری‌ها را نشان می‌دهند. اصولاً بیماری‌های منتقله از پشه‌ها مثل سالک، مالاریا و بیماری‌های منتقله از آندس مهاجم، موانع و دشواری‌های بسیاری را در مسیر توسعه کشورها ایجاد می‌کنند.

خطر ابتلای ۲/۵ میلیون نفر با توجه به میزان بروز و مرگ و میر بالای بیماری تب «دنگ» در جهان همسایگی ایران با کشورهایی که اپیدمی‌های بزرگ این بیماری را در سال‌های اخیر گزارش کرده‌اند، توجه به آن نسبت به دو بیماری زیکا و چیکونگونیا از اهمیت بیشتری برخوردار است. میزان بروز تب دنگ در سال‌ها و دهه‌های اخیر به‌طور قابل توجهی افزایش یافته است. تقریباً نیمی از مردم جهان یعنی بیش از ۲/۵ میلیارد نفر در معرض ابتلای به بیماری دنگ قرار دارند. بیش از ۷۵ درصد افراد در

همزیستی میان حشرات و انسان از ابتدای خلقت بشر وجود داشته است. گاهی این همزیستی فواید زیادی برای انسان داشته است مانند زنبور عسل که هم در کشاورزی به دلیل گرده افشانی، موجودی با ارزش محسوب می‌شود و هم به دلیل محصول آن یعنی عسل، که از دیرباز مورد استفاده انسان بوده است. اما گاهی حاصل این همزیستی، آزار و اذیت برای انسان بوده است. برای مثال می‌توان از کک و شپش که انگل خارجی محسوب می‌شوند تا مالاریا را که با نیش پشه منتقل می‌شود نام برد. پشه «آندس اجیپتی» معروف به ببرآسیایی هم یکی از حشرات است که ناقل برخی بیماری‌های ویروسی به حساب می‌آید.

چون این پشه ناقل سه بیماری، دنگ، چیکونگونیا و زیکا است که هیچ کدام هم واکسن و درمان قطعی ندارند، بنابراین بررسی آن اهمیت دارد. در ضمن بیش از ۵۰ درصد جمعیت جهان در معرض گزش توسط «آندس» و ابتلا به این بیماری‌ها قرار دارند؛ بیماری‌هایی که سالانه بیش از یک میلیون مرگ در جهان را رقم می‌زنند.

شش‌گانه‌ای هستند که می‌توانند مطرح کننده بیماری‌های منتقله از پشه آندس باشند.

چیکونگونیا

دوره کمون: دوره کمون چیکونگونیا^۲ به طور متوسط بین ۳ تا ۷ روز است. اگرچه طول این دوره می‌تواند از ۱ تا ۱۲ روز نیز متغیر باشد.

سیر بالینی: علائم بالینی در تمام افراد آلوده، قابل مشاهده نیست و بین ۳ تا ۲۸ درصد از افراد، یک عفونت تحت بالینی بدون علامت را تجربه می‌کنند. بنابراین بر خلاف آربوویروس‌هایی مثل بیماری دنگ و زیکا عفونت چیکونگونیا^۱ در بیشتر موارد به صورت علامت‌دار است. در هر دو گروه علامت‌دار و بدون علامت ویروس در خون حضور داشته و قابل انتقال به پشه ناقل خواهد بود. در مورد زنان باردار نیز گزارش‌هایی از مرگ داخل رحمی جنین و سقط پیش از هفته ۲۲ بارداری وجود دارد. در زنانی که در دوره ویرمی بیماری، وضع حمل می‌کنند، به دلیل استرس حاد جنینی و ضربان غیر معمول قلب جنین احتمال نیاز به سزارین بیشتر می‌شود و در برخی بیماران احتمال آسیب‌رسان مایع آمنیوتیک آلوده به مکنونیوم توسط جنین وجود دارد. تاکنون هیچ مدرکی وجود ندارد که این ویروس از طریق شیر مادر منتقل شده باشد. بیماری شدید غیر معمول و مرگ

معرض خطر در منطقه آسیا و غرب اقیانوس آرام زندگی می‌کنند. همه‌گیری‌های این بیماری به طور معمول در فصول بارانی و گرم رخ می‌دهد. قبل از سال‌های ۱۹۷۰ تنها در ۹ کشور این بیماری را گزارش کرده بودند، اکنون این بیماری در بیش از یکصد کشور جهان بومی شده است و بر اساس مطالعات انجام شده امکان دارد در آینده بازم در مناطقی که تاکنون عاری از این بیماری بوده، بیماری شیوع یابد.

توصیف بالینی بیماری

بیماری دنگ به تنهایی تظاهرات متنوعی دارد و پیامدهای بالینی و سیر پیش‌رونده آن در هر بیمار متفاوت و معمولاً غیرقابل پیش‌بینی است. مشخصه آن بروز تب چند روزه‌ای است که با دو یا تعداد بیشتر از نشانه‌های دیگری مانند تهوع، استفراغ، بثورات پوستی، سردرد، درد پشت چشم، بدن درد و درد عضلانی، درد مفاصل، پتشی، تست تورنیکه مثبت^۱ یا کاهش گلبول سفید همراه می‌شود. گاهی تب بیمار به طور ناگهانی قطع شده و حالش بهتر می‌شود؛ این یعنی بیماری تمام شده و بیمار آن را پشت سر گذاشته است اما اگر با قطع تب، بیمار احساس بهتر شدن نداشت یا نشانه‌های بهبودی مشاهده نشد یعنی بزودی علائم هشدار متعاقب آن شروع شده و وضعیت بالینی وخیم‌تر خواهد شد. بر اساس یک مطالعه جهانی بزرگ، درد شکمی شدید، خون‌ریزی مخاطی و بی‌حالی شدید که ۲۴ ساعت پیش از بدتر شدن وضعیت بالینی بیماری رخ می‌دهند، از اهمیت بالینی بالایی برخوردارند.

سندرم‌های ششگانه

تب و خون‌ریزی، تب و راش، سندرم شبه آنفلوانزا، تب و علائم نورولوژیک، سندرم اختلال تنفسی و تب طولانی مدت بیش از ۳ روز سندرم‌های

۱. هنگامی که امکان انجام تست آزمایشگاهی وجود ندارد، تست تورنیکه مورد استفاده قرار می‌گیرد. برای انجام این تست، پزشک بازوبند فشارخون را برای ۵ دقیقه به دست بیمار می‌بندد. سپس هر گونه دانه قرمز نمایان شده بر روی پوست را می‌شمارد. هر چه تعداد این دانه‌های قرمز بیشتر باشد، احتمال ابتلا به بیماری دنگی برای آن فرد بیشتر است.

۲. مدت زمان ورود ویروس به بدن از طریق نیش پشه تا بروز علائم بالینی

انتقال ویروسی در دوران بارداری و در حوالی زایمان در مناطق اپیدمییک بیماری دیده شده ولی انتقال از طریق شیر مادر گزارش نشده است. انتقال خون می‌تواند در انتقال ویروس نقش داشته باشد که در آمریکا، برزیل و سایر کشورهایی که اپیدمی بیماری را داشته اند ثابت شده است.

انتقال از طریق تماس جنسی هم ثابت شده به طوری که ویروس را با روش مولکولی در ترشحات تناسلی نشان داده‌اند. از عوارض دیگر ابتلا به این بیماری تولد نوزادان با عارضه میکروسفالی است.

خصوصیات کلی پشه آئدس اجیپتی

منشا این گونه، جنگل‌های بارانی غرب آفریقا بوده و از آنجا از طریق کشتی به سایر قاره‌ها پراکنده شده است و در حال حاضر در کشورهای گرمسیری و نیمه گرمسیری از آفریقا تا آمریکا و جنوب شرق آسیا، خاورمیانه تا شمال استرالیا دیده می‌شود.

دو گونه مهم آئدس‌ها که بیماری منتقل می‌کنند آئدس اجیپتی و آئدس آلبوپیکتوس هستند.

در ایران اولین بار آئدس اجیپتی در سال ۱۳۹۸ در استان هرمزگان و در شهرستان بندرلنگه شناسایی شد و سپس در سال ۱۴۰۰ در بندرعباس و بندر سیریک و در سال ۱۴۰۱ در جزایر کیش و قشم، هرمز و بندرچارک نیز مشاهده شد.

این پشه به علت راه راه بودن به پشه ببری آسیایی معروف است و از خصوصیات مهم آن:

- نوارهای سفید و سیاه روی پاها و یک علامت چنگک مانند روی سطح پشتی
- گزش در بیرون اماکن و حین استراحت داخل اماکن
- علاقه به گزش انسان
- ناقل اصلی و جهانی بیماری دانگ

آئدس آلبوپیکتوس

این پشه به پشه تب زرد معروف است و از خصوصیات مهم آن:

- نوارهای سفید و سیاه روی پاها و یک نوار روشن در سطح پشتی

در افراد مسن بیشتر دیده می‌شود. درصد کشندگی این بیماری در افراد با سن بالاتر از ۶۵ سال، ۵۰ برابر بیشتر از افراد پایین‌تر از ۴۵ سال گزارش شده است.

زیکا

مهم‌ترین راه انتقال این ویروس از طریق نیش پشه است. آئدس اجیپتی و آئدس آلبوپیکتوس ناقلان شناخته شده این ویروس هستند. پس از خون‌خواری، مدت زمان مورد نیاز جهت انکوباسیون خارجی ویروس در بدن پشه حدود ۱۰ روز است. پس از این مدت پشه قابلیت انتقال ویروس به میزبان مهره‌دار را خواهد داشت. در مورد ویروس زیکا انتقال جنسی و انتقال از طریق خون نیز گزارش شده است. خطر بالقوه سرایت ویروس از طریق انتقال خون در زمان اپیدمی حدود ۲/۸ درصد برآورد شده است. امکان عبور ویروس از جفت و انتقال آن از مادر به جنین یکی دیگر از راه‌های انتقال است که به دلیل اثراتی که روی جنین می‌گذارد مهم‌ترین نگرانی جهانی است.

راه‌های انتقال

راه‌های انتقال ویروس زیکا به انسان را می‌توان به طور خلاصه چنین دسته بندی کرد:

نیش پشه آلوده، مادر به جنین، تماس جنسی (واژن، آنال و دهانی)، انتقال خون، پیوند اعضا و مواجهه شغلی در آزمایشگاه

خطر انتقال ویروسی از طریق نیش پشه بستگی به مدت اقامت در منطقه و اقدام‌های پیشگیری دارد.

بهسازی محیط بهترین روش برای کنترل و جلوگیری از زاد و ولد این پشه است. با این که آئدس می‌تواند خشکی را تا چند ماه تحمل کند اما اگر آب به آن نرسد در نهایت از بین خواهد رفت. بنابراین خشک نگه داشتن محیط و جاهایی که آئدس به آن علاقه‌مند است مانند خالی کردن زیرگلدانی‌ها و محفظه زیرکولر و همچنین جمع‌آوری و از بین بردن بهداشتی لاستیک‌های مستعمل که یکی از موارد جاذب برای این پشه‌ها است در کاهش تعداد آن‌ها مؤثر است. آموزش به عموم مردم و آشنا کردن آن‌ها با خطر انتقال این بیماری‌ها و راه‌های کنترل و مقابله با این پشه مانند نصب توری روی در و پنجره، استفاده از لباس‌های آستین بلند و به رنگ روشن، استفاده از دورکننده‌های حشرات در مناطقی که این پشه مشاهده شده است و از همه مهم‌تر کمک به بهسازی محیط اطراف، نقش بسزایی در کنترل دارد. سایر موارد مثل مه‌پاشی با استفاده از سموم توصیه شده، لاروکشی و استفاده از عوامل بیولوژیک مانند باسیل و ماهی‌های لاروخور نیز از جمله سایر عوامل کنترل‌کننده هستند.

- گزش و استراحت هم بیرون هم درون اماکن
- علاقه به گزش انسان و حیوان و ناقل اصلی بیماری دانگ در بسیاری از نقاط دنیا اما در بیشتر نقاط به عنوان ناقل ثانویه شناخته می‌شود.

نتیجه‌گیری

با توجه به عوارض اقتصادی، سیاسی و اجتماعی که بیماری‌های منتقله توسط آئدس مهاجم در کشورهای مختلف ایجاد می‌کنند مراقبت برای پیشگیری از ورود این پشه به مناطق پاک و نیز اقدام‌های بموقع برای جلوگیری از بالارفتن جمعیت پشه اهمیت بالایی دارد. لذا در هرکشوری، مراقبت‌های مرزی به خصوص در مرزهای دریایی برای جلوگیری از ورود این پشه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مراقبت‌های حشره‌شناسی به شکل اوویترپ‌گذاری^۱ و مراقبت‌های لاروی در مرزهای بین‌المللی شامل اسکله‌ها و فرودگاه‌ها و سایر مرزها است تا در صورت ورود، سرعت شناسایی شده و از ورود آن به عمق شهر جلوگیری شود.

منبع

- مظفری احسان، دکتر مرادی اصل اسلام، کتاب تب دانگ سال نشر ۱۳۹۸
- دکتر زعیم مرتضی، دکتر عنایتی احمدعای، دکتر صداقت محمد مهدی، دکتر گویا محمد مهدی، راهنمای پیشگیری و کنترل آئدس اجیپتی و آئدس آلبویکتوس در ایران، مرکز مدیریت بیماری‌های واگیر وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
- مترجمان دکتر زعیم مرتضی، دکتر عنایتی احمدعای، دکتر صداقت محمد مهدی، راهنمای فنی مراقبت تب دانگ پیش‌بینی، تشخیص و پاسخ به طغیان، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی مازندران